

1. "इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड" म्हणजे काय?

इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड म्हणजे डेटा, रेकॉर्ड किंवा दस्तऐवज तयार केलेला, प्राप्त केलेला किंवा इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात संग्रहित केला जातो. **माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000** अंतर्गत कायदेशीर बंधनकारक करार तयार करण्यासाठी याचा वापर केला जाऊ शकतो .

2. भारतीय करार कायदा, 1872 अंतर्गत "प्रस्ताव" ची व्याख्या करा.

जेव्हा एखादी व्यक्ती दुसऱ्याला असे कृत्य किंवा त्याग करण्यास त्या दुसऱ्याची संमती मिळविण्याच्या उद्देशाने कोणतीही गोष्ट करण्याची किंवा त्यापासून दूर राहण्याची इच्छा दर्शवते, तेव्हा त्याला असे म्हणतात. प्रस्ताव (कलम २(अ)).

3. "क्वॉंटम मेरुइट" म्हणजे काय?

क्वॉंटम मेरुइट हा केलेल्या कामाच्या मूल्यावर आधारित देयकाचा दावा आहे. जेव्हा कोणताही निश्चित करार नसतो परंतु एका पक्षाने दुसऱ्या पक्षाला सेवा प्रदान केली असेल तेव्हा ते लागू होते. याचा अर्थ "तो जितका पात्र आहे तितका."

4. "कंसन्सस ऍंड आयडेम" या शब्दाचा अर्थ काय आहे?

"कंसन्सस ऍंड इडेम" म्हणजे मनाचा करार किंवा कराराच्या विषयावर पक्षांमधील परस्पर समज. त्याशिवाय, करार वैध नाही. (त्याच अर्थाने एकाच गोष्टीवर मनाची भेट)

5. "आकस्मिक करार" म्हणजे काय?

आकस्मिक करार हा असा असतो जिथे कराराची कामगिरी एखाद्या विशिष्ट घटनेच्या घटनेवर किंवा न घडण्यावर अवलंबून असते. (कलम ३१)

6. "क्लासी कॉन्ट्रॅक्ट" म्हणजे काय?

अर्ध करार हा खरा करार नसतो, परंतु कायदा असे बंधन घालतो जसे की अन्यायकारक संवर्धन रोखण्यासाठी करार अस्तित्वात आहे. (कलम ६८-७२)

7. ई-करार म्हणजे काय?

उत्तर : ई-करार हा इलेक्ट्रॉनिक संप्रेषणाद्वारे तयार केलेला करार आहे आणि तो **माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000** द्वारे शासित आहे . हे डिजिटल स्वाक्षरीसह कायदेशीररित्या वैध आहे.

8. "पक्षांची सक्षमता" म्हणजे काय?

पक्षांची सक्षमता करारामध्ये प्रवेश करण्याच्या पक्षांच्या कायदेशीर क्षमतेचा संदर्भ देते. ते कायदेशीर वयाचे, सुटढ मनाचे आणि कायद्याने अपात्र ठरलेले नसावेत.

9. "मुक्त संमती" परिभाषित करा.

मुक्त संमतीचा अर्थ असा आहे की दोन्ही पक्ष कोणत्याही बळजबरी, फसवणूक, चुकीचे वर्णन किंवा अवाजवी प्रभावाशिवाय, स्वेच्छेने करारास सहमत आहेत. (कलम 14)

10. "विचार" म्हणजे काय?

जेव्हा, वचन देणाऱ्याच्या इच्छेनुसार, वचन देणाऱ्याने किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीने असे केले किंवा त्यापासून परावृत्त केले, किंवा ते करण्यापासून परावृत्त केले, किंवा करण्याचे वचन दिले किंवा ते करण्यापासून परावृत्त केले, तेव्हा असे कृत्य किंवा त्याग किंवा वचन असे म्हणतात. वचनाचा विचार (कलम 2(d))

11. "बेकायदेशीर वस्तू" ची संकल्पना काय आहे?

बेकायदेशीर वस्तू म्हणजे बेकायदेशीर, अनैतिक किंवा सार्वजनिक धोरणाच्या विरोधात असलेल्या कराराच्या विषयाशी संबंधित. बेकायदेशीर वस्तूसह केलेला करार निरर्थक आहे. (कलम २३)

12. शून्य करार काय आहेत?

व्हॉइड करार असे आहेत जे कायद्याने लागू होत नाहीत. बेकायदेशीर वस्तू, संमती नसणे किंवा कार्यप्रदर्शनाची अशक्यता यामुळे ते रद्द होऊ शकतात. (कलम २(जी))

13. "कराराचे कार्यप्रदर्शन" म्हणजे काय?

कराराचे कार्यप्रदर्शन म्हणजे करारामध्ये मान्य केलेल्या अटी व शर्ती पूर्ण करणे होय. हे एकतर प्रत्यक्ष कामगिरीद्वारे किंवा सादर करण्याच्या ऑफरद्वारे असू शकते. (कलम ३७-३८)

14. "कराराचा भंग" म्हणजे काय?

उत्तर : कराराच्या अटीनुसार एक पक्ष त्यांच्या जबाबदाऱ्या पूर्ण करण्यात अयशस्वी झाल्यास कराराचा भंग होतो. हे एकतर **वास्तविक** किंवा **आगाऊ असू शकते**.

15. कराराच्या उल्लंघनासाठी नुकसानीचे प्रकार काय आहेत?

नुकसानीच्या प्रकारांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- सामान्य (भरपाई देणारा)
- विशेष (परिणामी)
- दंडात्मक
- नाममात्र
- लिक्विडेटेड (कलम 73-75)

16. **डिजिटल स्वाक्षरी** : ही संज्ञा इलेक्ट्रॉनिक स्वाक्षरीचा संदर्भ देते जी प्रेषकाची ओळख प्रमाणित करते आणि संदेशाची अखंडता सुनिश्चित करते. यात असममित क्रिप्टोग्राफीचा वापर केला जातो, ज्यामुळे संदेश प्रेषक आणि प्राप्तकर्ता दोघांनाही सत्यापित आणि सत्यापित करता येतो.

17. **"इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड"** : इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड म्हणजे डेटा, रेकॉर्ड किंवा डिजिटल स्वरूपात व्युत्पन्न, संग्रहित किंवा प्रसारित केलेली माहिती. यामध्ये ईमेल संप्रेषणे, वेबसाइटच्या अटी आणि शर्ती आणि पक्षांमध्ये देवाणघेवाण केलेल्या डिजिटल फाइल्सचा समावेश आहे.

18. **"इलेक्ट्रॉनिक स्वाक्षरी"** : ही इलेक्ट्रॉनिक पद्धती वापरून तयार केलेली स्वाक्षरी आहे, जसे की डिजिटल स्वाक्षरी किंवा ईमेलमध्ये टाइप केलेले नाव.

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

19. इलेक्ट्रॉनिक गव्हर्नन्स म्हणजे डिजिटल पद्धतीने सरकार आणि त्याच्या सेवांचे संचालन सुलभ करण्यासाठी तंत्रज्ञानाचा वापर. यामध्ये सरकारी सेवांसाठी

RESPAIR ACADEMY

© रेस्पेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड तयार करणे, नागरिकांना कागदपत्रांवर इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने स्वाक्षरी करण्यास सक्षम करणे आणि ऑनलाइन व्यवहार सुरक्षितपणे करणे समाविष्ट आहे.

लांब उत्तरे प्रश्न

1. वैध कराराच्या आवश्यक गोष्टी

वैध करार हा असा आहे जो भारतीय करार कायदा, 1872 मध्ये नमूद केल्यानुसार सर्व आवश्यक कायदेशीर आवश्यकता पूर्ण करतो. भारतीय करार कायद्याच्या कलम 10 नुसार, करार हा एक करार आहे जो कायदेशीररित्या अंमलात आणण्यायोग्य आहे. करार एक वैध करार होण्यासाठी, काही आवश्यक घटक उपस्थित असणे आवश्यक आहे. हे आहेत:

1.1 ऑफर आणि स्वीकृती (एकमत जाहिरात आयडीएम)

- वैध करारासाठी एका पक्षाची ऑफर आणि दुसऱ्या पक्षाने ती ऑफर स्वीकारणे आवश्यक आहे. ऑफर आणि स्वीकृती स्पष्ट, निःसंदिग्ध आणि इतर पक्षाशी संप्रेषित करणे आवश्यक आहे.
- भारतीय करार कायद्याचे कलम 2(a) स्वीकृती झाल्यावर कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याच्या उद्देशाने एका पक्षाने दुसऱ्या पक्षाला दिलेला प्रस्ताव अशी ऑफर परिभाषित करते.
- कलम 2(b) ऑफरकर्त्याने केलेल्या ऑफरला संमतीची अभिव्यक्ती म्हणून स्वीकृती परिभाषित करते.

उदाहरण:

- ऑफर: A त्याची कार B ला ₹ 2,00,000 मध्ये विकण्याची ऑफर देतो.
- स्वीकृती: B ने ₹2,00,000 मध्ये कार खरेदी करण्याची ऑफर स्वीकारली.

1.2 कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याचा हेतू

- कायदेशीर बंधने निर्माण करण्याचा हेतू असणे आवश्यक आहे. सामाजिक किंवा घरगुती संदर्भात केलेले करार, जसे की कौटुंबिक सदस्य किंवा मित्र यांच्यात, सामान्यतः कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याचा हेतू नसतो.

केस कायदा: बाल्फोर वि. बाल्फोर (1919)

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

या प्रकरणात, विवाहादरम्यान समर्थनासाठी पती-पत्नीमधील करार हा एक सामाजिक करार होता आणि कायदेशीर बंधनकारक करार नाही कारण कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याचा कोणताही हेतू नव्हता.

उदाहरण:

- वडिलांनी आपल्या मुलाला त्याच्या वाढदिवसासाठी पैसे भेट देण्याचे दिलेले वचन एक सामाजिक करार आहे आणि त्याची अंमलबजावणी करण्यायोग्य नाही.

१.३ मोफत संमती

- करार एक वैध करार होण्यासाठी, तो विनामूल्य संमतीने प्रविष्ट करणे आवश्यक आहे. संमती कोणत्याही बळजबरी, अवाजवी प्रभाव, फसवणूक, चुकीचे वर्णन किंवा चूक न करता स्वेच्छेने दिली जाते तेव्हा ती विनामूल्य मानली जाते.
- भारतीय करार कायद्याचे कलम 14 मुक्त संमती परिभाषित करते.

केस कायदा: लालमन शुक्ल विरुद्ध गौरी दत्त (1913)

या प्रकरणात, एका व्यक्तीने हरवलेल्या पुतण्याला शोधण्यासाठी बक्षिस देऊ केले आणि दुसऱ्या पक्षाने या ऑफरबद्दल माहिती न घेता पुतण्याला शोधून काढले. ऑफर देणारा बंधनकारक नव्हता कारण ऑफर ज्ञानाने स्वीकारली गेली नाही.

1.4 करार करण्याची क्षमता

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 11 मध्ये असे नमूद केले आहे की केवळ प्रौढ वयाच्या, सुदृढ मनाच्या आणि कायद्याने अपात्र ठरलेल्या व्यक्ती (उदा. अल्पवयीन, अस्वस्थ मनाच्या व्यक्ती) वैध करार करू शकतात.
- मोहोरी बीबी विरुद्ध धर्मोदास घोष (1903) नुसार, अल्पवयीन व्यक्तीने केलेला करार रद्दबातल आणि त्यांच्या विरुद्ध लागू होणार नाही.

1.5 विचार

© रेष्येअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 2(d) मध्ये असे नमूद केले आहे की कराराची अंमलबजावणी करण्यायोग्य होण्यासाठी, कायदेशीर विचार करणे आवश्यक आहे. विचार म्हणजे पक्षांमध्ये देवाणघेवाण केलेल्या मूल्याच्या गोष्टीचा संदर्भ.

केस लॉ: करी वि. मिसा (1875)

या प्रकरणात, न्यायालयाने विचारात अशी व्याख्या केली आहे जी एका पक्षासाठी मूल्यवान आहे आणि दुसऱ्या पक्षाने दिलेल्या वचनाच्या बदल्यात दिली जाते.

- उदाहरण: A, B ला कार ₹1,00,000 मध्ये विकण्यास सहमत आहे. कारच्या विक्रीसाठी ₹1,00,000 चा विचार आहे.

1.6 कायदेशीर वस्तू

- कराराचा उद्देश कायदेशीर असणे आवश्यक आहे. बेकायदेशीर क्रियाकलापांचा समावेश असलेला किंवा सार्वजनिक धोरणाच्या विरोधात जाणारा करार रद्दबातल आणि लागू करण्यायोग्य नसतो.
- भारतीय करार कायद्याचे कलम 23 बेकायदेशीर किंवा अनैतिक कृत्यांचा समावेश असलेल्या करारांना प्रतिबंधित करते.
- उदाहरण: बेकायदेशीर औषधे विकण्याचा करार किंवा जुगाराचा समावेश असलेला करार रद्दबातल आहे.

1.7 अटींची निश्चितता

- कराराच्या अटी स्पष्ट आणि निश्चित असाव्यात. अटी अस्पष्ट किंवा अनिश्चित असल्यास, कराराची अंमलबजावणी केली जाऊ शकत नाही.

केस लॉ: स्कॅमेल वि. ऑस्टन (1941)

या प्रकरणात, अटी खूप अस्पष्ट आणि अनिश्चित असल्यामुळे आणि किंमतीबाबत कोणताही स्पष्ट करार नसल्यामुळे कराराची अंमलबजावणी न करण्यायोग्य होती.

1.8 कामगिरीची शक्यता

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- करार करणे शक्य आहे असे असले पाहिजे. जर कराराची कामगिरी अशक्य असेल तर त्याची अंमलबजावणी करता येणार नाही.
- भारतीय करार कायदा (अशक्यतेचा सिद्धांत) कलम 56 सांगते की एखाद्या कराराची कामगिरी पूर्वकल्पित नसल्यामुळे अशक्य झाल्यास तो रद्द होईल.
- उदाहरण: A, B ला माल देण्यास सहमत आहे, परंतु माल आगीत नष्ट होतो. अशा परिस्थितीत, करार रद्द केला जातो कारण कामगिरी अशक्य होते.

2. निराशेचा सिद्धांत (अशक्यतेचा सिद्धांत)

जेव्हा एखादी अनपेक्षित घटना घडते ज्यामुळे कराराची कामगिरी अशक्य होते किंवा मुळात मान्य केलेल्या गोष्टीपेक्षा मूलतः भिन्न होते तेव्हा निराशेचा सिद्धांत लागू होतो. भारतीय करार कायदा, 1872 अंतर्गत, कलम 56 विशेषतः कराराच्या निराशेच्या संकल्पनेशी संबंधित आहे.

2.1 निराशेच्या सिद्धांताचे सार

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 56 मध्ये असे नमूद केले आहे की जेव्हा एखाद्या अनपेक्षित घटनेमुळे किंवा करारात प्रवेश करताना पक्षांनी विचार केला नव्हता अशा परिस्थितीतील बदलामुळे कराराची कामगिरी अशक्य होते तेव्हा करार रद्द होतो.
- पक्षांपैकी एकाच्या चुकीमुळे अशक्यता असल्यास करार निराश मानला जाणार नाही.

उदाहरण:

जर एखाद्या करारासाठी जमिनीच्या विशिष्ट भागाची विक्री करणे आवश्यक असेल आणि कराराची अंमलबजावणी होण्यापूर्वी जमीन नैसर्गिक आपत्तीमुळे नष्ट झाली असेल, तर करार निराश होतो, कारण कामगिरी करणे अशक्य झाले आहे.

2.2 निराशा कधी येते?

निराशा खालील परिस्थितींमध्ये उद्भवते:

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- भौतिक अशक्यता: कराराची कामगिरी शारीरिकदृष्ट्या अशक्य आहे, उदा., नाश झाल्यामुळे अस्तित्वात नसलेली विशिष्ट वस्तू वितरीत करण्याचा करार.
 - कायदेशीर अशक्यता: कायद्यातील बदलामुळे करार बेकायदेशीर किंवा पार पाडणे अशक्य होते, उदा., नवीन कायदे कराराशी संबंधित असलेल्या व्यवसायाच्या प्रकारास प्रतिबंधित करते.
 - बंधनात आमूलाग्र बदल: जर कराराचे कार्यप्रदर्शन अशक्य नसेल परंतु जे मान्य केले होते त्यापेक्षा मूलतः भिन्न झाले तर निराशा लागू शकते.
- उदाहरण:
- एक थिएटर कंपनी भाड्याने घेतलेल्या हॉलमध्ये नाटक सादर करण्यास सहमत आहे. जर सरकारने अचानक सार्वजनिक मेळाव्यावर बंदी घातली (उदा. साथीच्या आजाराच्या वेळी), तर करार निराश होतो कारण सुरुवातीला नियोजित केल्याप्रमाणे कार्य करणे अशक्य होते.

2.3 निराशेचे कायदेशीर परिणाम

- जेव्हा निराशा येते, तेव्हा भारतीय करार कायद्याच्या कलम 56 नुसार करार रद्दबातल मानला जातो. पक्षांना त्यांच्या जबाबदाऱ्यांपासून मुक्त केले जाते, आणि कोणताही पक्ष निराशाजनक घटनेपूर्वी झालेल्या कोणत्याही भागाच्या कामगिरीशिवाय, गैर-कार्यप्रदर्शनासाठी नुकसानीचा दावा करू शकत नाही.
 - भारतीय करार कायद्याचे कलम 65 करार निराश होण्यापूर्वी केलेले कोणतेही फायदे किंवा देयके पुनर्संचयित करण्याशी संबंधित आहे. जर एखाद्या पक्षाला आधीच लाभ मिळाला असेल, तर त्यांनी तो परत केला पाहिजे किंवा त्यासाठी पैसे द्यावे.
- उदाहरण:
- एखाद्या अनपेक्षित घटनेमुळे वितरीत करणे अशक्य असलेल्या वस्तूसाठी A ने B ला ₹1,00,000 दिले, तर A कलम 65 अंतर्गत ₹1,00,000 च्या परताव्यासाठी पात्र आहे.

केस लॉ: टेलर वि. काल्डवेल (1863)

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

टेलर वि. कॅल्डवेलमध्ये, जेव्हा संगीत हॉल भाड्याने देण्याचा करार करण्यात आला तेव्हा न्यायालयाने निराशेचा सिद्धांत लागू केला आणि प्रदर्शन होण्यापूर्वी हॉल आगीत नष्ट झाला. सभागृह उद्ध्वस्त झाल्यामुळे कामगिरी अशक्य झाल्यामुळे करार निराश झाला होता, असे न्यायालयाने नमूद केले.

कायदेशीर तत्त्व:

प्रकरणाने इंग्रजी कायद्यातील निराशेचे तत्त्व स्थापित केले, जे नंतर भारतीय करार कायद्याच्या कलम 56 अंतर्गत भारतीय कायद्यात समाविष्ट केले गेले.

केस लॉ: क्रेल वि. हेन्री (1903)

क्रेल वि. हेन्री मध्ये, राजाच्या राज्याभिषेकाची मिरवणूक पाहण्यासाठी एक खोली भाड्याने देण्याचा करार होता. राजाच्या आजारपणामुळे राज्याभिषेक पुढे ढकलण्यात आला, आणि कराराची कामगिरी मूळ हेतूपेक्षा पूर्णपणे भिन्न झाल्यामुळे करार निराश झाला.

कायदेशीर तत्त्व:

प्रकरणाने या कल्पनेला बळकटी दिली की जेव्हा एखाद्या कराराची कामगिरी अनपेक्षित घटनांमुळे अपेक्षित होते त्यापेक्षा मूलभूतपणे वेगळी होते तेव्हा निराशा येते.

केस कायदा: सत्यब्रत घोष विरुद्ध मुगनीराम (1954)

सत्यब्रत घोष विरुद्ध मुगनीराम मध्ये, भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने जोर दिला की जेव्हा करार पूर्ण करणे अशक्य होते किंवा बाह्य, अनपेक्षित घटनांमुळे जे मान्य केले होते त्यापेक्षा ते पूर्णपणे भिन्न होते तेव्हा निराशा लागू होते.

कायदेशीर तत्त्व:

या प्रकरणाने निराशेच्या सिद्धांताच्या भारतीय व्याख्येची पुष्टी केली, विशेषतः अशा परिस्थितीत जेथे करार अधिक कठीण होऊ शकतो परंतु पूर्ण करणे अशक्य नाही.

मोहोरी बिबी वि. धर्मोदास घोष (1903) 30 IA 114

या ऐतिहासिक प्रकरणाने भारतीय करार कायद्यामध्ये अल्पवयीन मुलांचा समावेश असलेल्या करार आणि त्यांच्या अंमलबजावणीसाठी महत्त्वपूर्ण उदाहरण प्रस्थापित केले. निर्णयाने हे तत्त्व कायम ठेवले आहे की अल्पवयीन व्यक्तीचा करार रद्द करण्यायोग्य आहे आणि म्हणून, अल्पवयीन व्यक्तीने केलेला करार त्यांच्याविरुद्ध कायदेशीररित्या लागू करता येणार नाही.

प्रकरणातील तथ्य:

धर्मोदास घोष या अल्पवयीन (वय 16) यांनी मोहोरी बीबी (वादी) सोबत काही मालमत्ता गहाण ठेवण्याचा करार केला. करारामध्ये, धर्मोदासने त्याचे वय चुकीचे दाखवून, तो प्रौढ असल्याचा दावा केला, जरी तो प्रत्यक्षात अल्पवयीन होता. 20,000 रुपयांच्या कर्जासाठी मोहोरी बीबीच्या नावे गहाणखत त्याने पार पाडले. कर्ज प्रगत झाल्यानंतर, धर्मोदासने कराराच्या अंमलबजावणीच्या वेळी तो अल्पवयीन होता, आणि म्हणून, त्याच्या विवेकबुद्धीनुसार करार रद्द करता येण्याजोगा होता, असे ठामपणे सांगून, प्रौढ वयापर्यंत पोहोचल्यावर करार रद्द करण्याचा प्रयत्न केला.

समस्या:

केलेला करार त्यांच्याविरुद्ध लागू करण्यायोग्य आहे की नाही हा प्राथमिक मुद्दा होता, जरी अल्पवयीनाने करारामध्ये त्यांचे वय चुकीचे दर्शवले असले तरीही.

न्यायालयाचा निर्णय:

धर्मोदास घोष यांच्या बाजूने निर्णय दिला, की त्यांनी अल्पवयीन म्हणून केलेला करार रद्दबातल आणि अंमलात आणण्यायोग्य नाही. न्यायालयाने असा निष्कर्ष काढला की:

1. अल्पवयीन आणि करार:

अल्पवयीन व्यक्ती वैध करारामध्ये प्रवेश करण्यास अक्षम आहे. त्यामुळे, अल्पवयीन व्यक्तीने केलेले कोणतेही करार त्यांच्याविरुद्ध लागू होणार नाहीत, मग त्यांनी त्यांचे वय चुकीचे दाखवले असले तरीही.

2. रद्द करण्यायोग्य करार:

अल्पवयीन व्यक्तीच्या विवेकबुद्धीनुसार करार रद्द करण्यायोग्य आहे, याचा अर्थ अल्पवयीन प्रौढ वयापर्यंत पोहोचण्यापूर्वी किंवा नंतर कधीही करार नाकारू किंवा रद्द करू शकतो.

3. वयाचे चुकीचे चित्रण:

न्यायालयाने यावर जोर दिला की अल्पवयीन व्यक्तीने वयाचे चुकीचे वर्णन केल्याने करार रद्द करता येणार नाही याची वस्तुस्थिती बदलत नाही. जरी अल्पवयीन व्यक्ती कायदेशीर वयाचा असल्याचा खोटा दावा करत असला तरीही, करार अल्पवयीन व्यक्तीच्या विवेकबुद्धीनुसार रद्द करता येईल.

4. न्याय्य तत्त्वे:

न्यायालयाने असे मानले की इक्विटी काही प्रकरणांमध्ये हस्तक्षेप करू शकते (उदा. अन्यायकारक समृद्धी रोखण्यासाठी), यामुळे अल्पवयीन व्यक्तीचा करार रद्द करण्यायोग्य आहे हे मूलभूत तत्त्व बदलत नाही.

मोहोरी बिबी वि. धर्मोदास घोष मध्ये स्थापित केलेली कायदेशीर तत्त्वे :

1. अल्पवयीनांचे करार रद्दबातल आहेत: अल्पवयीन मुलांनी

केलेले करार इतर पक्षाकडून (प्रौढ व्यक्ती) रद्द करण्यायोग्य नसून त्याऐवजी ते रद्दबातल ठरतात असे प्रकरण स्थापित केले आहे. अल्पवयीन व्यक्तीला करार नाकारण्याचा किंवा रद्द करण्याचा अधिकार आहे.

2. अल्पवयीनांचे प्रतिनिधित्व:

अल्पवयीन व्यक्तीने वयाचे चुकीचे वर्णन केल्याने कराराच्या अंमलबजावणीवर परिणाम होत नाही. जरी अल्पवयीन व्यक्ती त्यांच्या वयाबद्दल खोटे बोलत असेल, तरीही ते कराराने बांधील नाहीत आणि त्यांच्या विवेकबुद्धीनुसार करार रद्द करता येणार नाही.

3. अल्पवयीन विरुद्ध एस्टोपेल नाही:

एस्टोपेलचे तत्व (मागील वर्तनामुळे काही तथ्ये नाकारण्यापासून प्रतिबंध) अल्पवयीन व्यक्तीला लागू होत नाही, म्हणजे अल्पवयीन व्यक्तीने त्यांचे वय चुकीचे मांडले असले तरीही त्यांना त्यांच्या अल्पसंख्याक दर्जाची बाजू मांडण्यापासून रोखता येत नाही.

भारतीय करार कायदा, १८७२ मध्ये अर्ज:

हे प्रकरण थेट भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 11 शी संबंधित आहे, जे करार करण्यासाठी पक्षांच्या सक्षमतेची रूपरेषा देते:

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

कलम 11 (पक्षांची योग्यता)

"प्रत्येक व्यक्ती करार करण्यास सक्षम आहे जो तो ज्या कायद्याच्या अधीन आहे, त्याच्या अधीन असलेल्या कायदानुसार जो बहुसंख्य वयाचा आहे, आणि जो सुदृढ मनाचा आहे, आणि तो कोणत्याही कायद्याच्या अधीन असल्यास करार करण्यास अपात्र ठरत नाही."

कलम 11 नुसार, अल्पवयीन (18 वर्षाखालील व्यक्ती) करार करण्यास सक्षम नाही. म्हणून, अल्पवयीन व्यक्तीने केलेला कोणताही करार रद्द करण्यायोग्य आहे आणि अल्पवयीन व्यक्तीला करार नाकारण्याचा किंवा रद्द करण्याचा अधिकार आहे.

निकालाचा परिणाम:

1. अल्पवयीन मुलांचे संरक्षण:

मोहोरी बीबी विरुद्ध धर्मोदास घोष मधील निर्णय अल्पवयीनांना कराराने बांधील राहण्यापासून कायदेशीर संरक्षण प्रदान करतो की ते समजण्यास किंवा पार पाडण्यास असमर्थ आहेत. या निर्णयाने पुष्टी केली की एखाद्या अल्पवयीन व्यक्तीला अशा करारांसाठी जबाबदार धरले जाऊ नये जे त्यांच्याकडे पूर्णपणे समजून घेण्याची क्षमता नसेल.

2. कराराची अंमलबजावणी:

या प्रकरणाने स्पष्ट केले की अल्पवयीन मुलांशी करार करणारे प्रौढ, अल्पवयीन व्यक्तीला कराराचे पालन करण्यास भाग पाडू शकत नाहीत. जरी प्रौढ व्यक्तीने त्यांचा कराराचा भाग पूर्ण केला असेल (उदा. वस्तू किंवा सेवा प्रदान केल्या असतील), ते अल्पवयीन व्यक्तीविरुद्ध कराराची अंमलबजावणी करू शकत नाहीत.

3. संभाव्य अन्यायकारक समृद्धी:

न्यायालयाने यावर जोर दिला की करार अल्पवयीन व्यक्तीच्या विवेकबुद्धीनुसार रद्द करता येण्याजोगा असला तरी, न्याय्य तत्त्वे अल्पवयीन व्यक्तीला अन्यायकारकरित्या समृद्ध होण्यापासून रोखू शकतात. उदाहरणार्थ, जर अल्पवयीन व्यक्तीला कराराचा लाभ प्राप्त झाला असेल, तर त्यांनी कराराचे खंडन केल्यावर लाभ पुनर्संचयित करणे आवश्यक असू शकते. तथापि, या तत्त्वाचा करार रद्द करण्यायोग्य असल्याच्या मूलभूत नियमावर परिणाम होत नाही.

भारतीय संदर्भातील चित्रण:

एखाद्या 16 वर्षीय अल्पवयीन मुलाने विक्रेत्याकडून ₹50,000 मध्ये स्मार्टफोन खरेदी करण्याचा करार केला असेल अशा परिस्थितीची कल्पना करा. अल्पवयीन त्यांचे वय 20 असे चुकीचे दर्शवितो. एकदा अल्पवयीन

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

व्यक्ती बहुसंख्य (18 वर्षे) वयापर्यंत पोहोचला की, ते करार नाकारू शकतात आणि विक्रेता कराराचा सन्मान करण्यासाठी अल्पवयीन व्यक्तीला सक्ती करू शकत नाही. अल्पवयीन व्यक्तीविरुद्ध करार रद्दबातल आणि लागू करण्यायोग्य मानला जातो.

तथापि, जर अल्पवयीन व्यक्तीने आधीच स्मार्टफोन वापरला असेल आणि तो परत केला नसेल, तर विक्रेत्याला वस्तूचे मूल्य (अन्याय संवर्धनाच्या तत्त्वाच्या अधीन) वसूल करण्याचा अधिकार असू शकतो, परंतु करार अद्यापही रद्द आहे.

निष्कर्ष:

मोहोरी बिबी विरुद्ध धर्मोदास घोष हा एक ऐतिहासिक निर्णय आहे जो भारतीय करार कायद्याच्या अल्पवयीन मुलांसाठीच्या तरतुदींना पुष्टी देतो. या निर्णयाने असे स्थापित केले आहे की अल्पवयीन मुलांनी केलेले करार रद्द करण्यायोग्य आहेत आणि त्यांच्या विरुद्ध अंमलबजावणी करण्यायोग्य नाहीत. हे प्रकरण यावर जोर देते की वयाच्या चुकीच्या वर्णनाच्या बाबतीतही, अल्पवयीनांना कराराद्वारे बांधील होण्यापासून संरक्षण दिले जाते, अशा प्रकारे केवळ पूर्ण कायदेशीर क्षमता असलेले (म्हणजे बहुसंख्य वयाचे) बंधनकारक करारांमध्ये प्रवेश करू शकतात या तत्त्वाला बळकटी देते.

3. कराराचे निर्वहन

एक करार डिस्चार्ज असे म्हटले जाते जेव्हा संबंधित पक्ष कराराच्या अंतर्गत त्यांच्या जबाबदाऱ्यांपासून मुक्त होतात आणि ते यापुढे त्यांची कर्तव्ये पार पाडण्यास बांधील नाहीत. भारतीय करार कायदा, 1872 विविध पद्धतींची रूपरेषा देतो ज्यामध्ये करार सोडला जाऊ शकतो.

3.1 करार सोडण्याच्या पद्धती:

1. कराराची कामगिरी:

- कराराच्या अटीनुसार दोन्ही पक्ष त्यांच्या जबाबदाऱ्या पूर्ण करतात तेव्हा करार सोडला जातो. ही डिस्चार्जची सर्वात सामान्य पद्धत आहे.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 37 मध्ये असे नमूद केले आहे की जेव्हा दोन्ही पक्षांनी त्यांचे वचन पूर्ण केले आहे, तेव्हा करार रद्द केला जातो.
- उदाहरण: A, B ला माल देण्यास सहमत आहे आणि B किंमत देण्यास सहमत आहे. एकदा मालाची डिलिव्हरी आणि पेमेंट झाल्यानंतर, करार सोडला जातो.

2. डिस्चार्ज करण्यासाठी करार (नवीनीकरण, रद्द करणे किंवा बदल):

- **नवीनीकरण:** मूळ कराराच्या जागी नवीन करार बदलणे. दोन्ही पक्ष जुना करार सोडण्यास आणि त्यास नवीन करार देण्यास सहमत आहेत.
- **रद्दीकरण:** करार रद्द करण्यासाठी आणि एकमेकांना पुढील जबाबदाऱ्यांपासून मुक्त करण्यासाठी दोन्ही पक्षांनी केलेला करार.
- **बदल:** दोन्ही पक्षांच्या संमतीने कराराच्या अटी बदलणे.

केस कायदा: कुमारी वि. भारती (2000) मध्ये

या प्रकरणात, सुप्रीम कोर्टाने हे मान्य केले की नवीनीकरण आणि रद्दीकरण हे परस्पर संमतीने करार सोडण्याचे वैध मार्ग आहेत.

3. कार्यक्षमतेची अशक्यता (निराशाची शिकवण):

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 56 नुसार, एखाद्या अनपेक्षित घटनेमुळे (उदा. विषयाचा नाश, कायद्यातील बदल इ.) मुळे कराराची कामगिरी अशक्य झाल्यास करार रद्द केला जाऊ शकतो.

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- उदाहरण: एखाद्या गंतव्यस्थानावर माल पोहोचवण्याचा करार जर युद्ध सुरू झाला आणि माल वितरित केला जाऊ शकला नाही तर निराश होतो.

4. कराराचा भंग:

- जर एक पक्ष करारानुसार त्यांची जबाबदारी पार पाडण्यात अयशस्वी ठरला, तर दुसरा पक्ष कराराला डिस्चार्ज समजू शकतो.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 39 मध्ये अशी तरतूद आहे की जेव्हा एखादा पक्ष करार पूर्ण करण्यात अयशस्वी ठरतो किंवा करार करण्यास नकार देतो तेव्हा कराराचा भंग केला जातो.

5. वेळेची चूक:

- कार्यप्रदर्शनाची वेळ कामगिरीशिवाय निघून गेल्यास करार सोडला जाऊ शकतो.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 55 मध्ये प्रॉमिसरच्या चुकांमुळे कराराच्या कार्यप्रदर्शनास विलंब झाल्यास होणाऱ्या परिणामांशी संबंधित आहे.
- उदाहरण: ठराविक तारखेपर्यंत कृती करण्याचा करार विहित वेळेत पूर्ण न केल्यास तो रद्द केला जातो.

6. कायद्याचे कार्य:

- दिवाळखोरी, मृत्यू किंवा अधिकारांचे विलीनीकरण यासारख्या कायद्याच्या ऑपरेशनद्वारे करार सोडला जाऊ शकतो.
- उदाहरण: जर पक्षांपैकी एक दिवाळखोर झाला किंवा करारामध्ये वैयक्तिक सेवांचा समावेश असेल आणि पक्षांपैकी एकाचा मृत्यू झाला तर, करार रद्द केला जाऊ शकतो.

7. अट पूर्तता पूर्ववर्ती:

- जर करार पूर्ववर्ती अटीच्या अधीन असेल (करार कार्यान्वित होण्यापूर्वी घडलेली घटना), अट पूर्ण झाल्यानंतर करार सोडला जातो.
- उदाहरण: खरेदीदाराला कर्ज मिळेल या अटीच्या अधीन राहून वस्तू विकण्याचा करार कर्ज मंजूर न केल्यास तो सोडला जाईल.

4. कराराचा भंग (वास्तविक, आगाऊ) आणि नुकसानीचे प्रकार

कराराचा भंग अशा परिस्थितीचा संदर्भ देते जेथे एक पक्ष कराराच्या अटीनुसार त्यांचे दायित्व पूर्ण करण्यात अयशस्वी ठरतो. जेव्हा पक्ष कार्यप्रदर्शनाच्या वेळी (वास्तविक उल्लंघन) करण्यात अयशस्वी ठरतो किंवा जेव्हा पक्षाने कामगिरीची वेळ येण्यापूर्वी करार पूर्ण न करण्याचा त्यांचा हेतू दर्शविला तेव्हा उल्लंघन होऊ शकते (अगोदर उल्लंघन).

4.1 कराराचा भंग करण्याचे प्रकार

1. वास्तविक उल्लंघन:

- वास्तविक उल्लंघन तेव्हा होते जेव्हा एक पक्ष कराराच्या अटी पूर्ण करण्यात अयशस्वी ठरतो किंवा कराराच्या अटीनुसार नसलेल्या पद्धतीने करार करतो.
- उदाहरण: वस्तूच्या विक्रीच्या करारामध्ये असे नमूद केले आहे की डिलिव्हरी १ जून रोजी केली जाणार आहे, परंतु त्या तारखेला माल वितरित केला जात नाही किंवा खराब स्थितीत वितरित केला जातो. हे एक वास्तविक उल्लंघन आहे.

2. आगाऊ उल्लंघन:

- जेव्हा एक पक्ष, कार्यप्रदर्शनाच्या वेळेपूर्वी, शब्द किंवा आचरणाद्वारे सूचित करतो की ते करार पूर्ण करणार नाहीत तेव्हा आगाऊ उल्लंघन होते. दुसऱ्या पक्षाकडे एकतर उल्लंघन ताबडतोब स्वीकारण्याचा किंवा कामगिरीची वेळ येईपर्यंत प्रतीक्षा करण्याचा पर्याय आहे.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 39 मध्ये अशी तरतूद आहे की आगाऊ उल्लंघनामुळे करार सोडवण्यासाठी त्वरित कारवाई होऊ शकते.
- उदाहरण: जर A ने 1 जानेवारी रोजी B ला कळवले की ते 1 फेब्रुवारी रोजी माल वितरित करू शकणार नाहीत, तर हा एक आगाऊ उल्लंघन आहे.

केस लॉ: हॉचस्टर वि. डे ला टूर (1853)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असा निर्णय दिला की कराराचा आगाऊ उल्लंघन केल्यावर ताबडतोब डिस्चार्ज करण्यात आला आणि जखमी पक्षाला कामगिरीची वेळ संपण्यापूर्वीच नुकसान भरपाई मिळण्यास पात्र होते.

4.2 कराराच्या उल्लंघनात नुकसानीचे प्रकार

जेव्हा कराराचा भंग होतो, तेव्हा उल्लंघन न करणारा पक्ष हानीचा दावा करू शकतो. परिस्थितीनुसार नुकसानीचे वेगवेगळे प्रकार आहेत.

1. भरपाई देणारे नुकसान (वास्तविक नुकसान):

- कराराच्या उल्लंघनामुळे झालेल्या नुकसानीची भरपाई करण्यासाठी जखमी पक्षाला नुकसान भरपाई दिली जाते.
- नुकसान हे उल्लंघनाचा नैसर्गिक आणि संभाव्य परिणाम असणे आवश्यक आहे आणि ते फार दूरचे नसावेत.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 73 मध्ये उल्लंघनामुळे झालेल्या कोणत्याही हानी किंवा नुकसानासाठी भरपाईची तरतूद आहे.
- उदाहरण: विक्रेत्याने मान्य केलेल्या तारखेला वस्तू वितरित करण्यात अयशस्वी झाल्यास, खरेदीदार दुसऱ्या विक्रेत्याकडून वस्तू खरेदी करण्यासाठी लागणाऱ्या अतिरिक्त खर्चाचा दावा करू शकतो.

केस लॉ: हॅडली वि. बॅक्सेन्डेल (1854)

या प्रकरणात कोर्टाने हे तत्त्व स्थापित केले की कराराच्या वेळी जे नुकसान शक्य आहे तेवढेच मर्यादित असावे. या प्रकरणात, दावेदार गमावलेल्या नफ्यासाठी नुकसान भरपाईसाठी पात्र नव्हता जो कराराच्या वेळी पक्षांद्वारे पूर्वकल्पनायोग्य नव्हता.

2. परिणामी नुकसान (विशेष नुकसान):

- परिणामी नुकसान हानीचा संदर्भ देते जे उल्लंघनाचा थेट परिणाम नसतात, परंतु उल्लंघनाचा परिणाम म्हणून होतात.
- हे नुकसान उल्लंघनामुळे झाले असल्याचे सिद्ध करणे आवश्यक आहे.
- उदाहरण: एखादी कंपनी दुसऱ्या कंपनीला कच्चा माल पुरवण्यासाठी करार करते आणि पुरवठादार वितरित करण्यात अयशस्वी होतो. परिणामी, खरेदीदाराला उत्पादन बंद

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

करण्यास भाग पाडले जाते, परिणामी महसूल बुडतो. हे नुकसान परिणामी आहे.

केस लॉ: द अचिलिस (2008)

या प्रकरणात न्यायालयाने जहाजाच्या उशीरा वितरणासाठी परिणामी नुकसानीचा दावा किती प्रमाणात केला जाऊ शकतो याचा विचार केला. त्यात असे मानले गेले की हानी अशा प्रकारची असणे आवश्यक आहे की दोन्ही पक्षांना माहित होते की कराराच्या वेळी उल्लंघनामुळे उद्भवू शकते.

3. लिक्विडेटेड नुकसान:

- लिक्विडेटेड डॅमेज हे उल्लंघनाच्या बाबतीत करारातील पक्षांनी मान्य केलेले पूर्वनिर्धारित रक्कम आहेत. उल्लंघन झाल्यास हे नुकसान लागू करण्यायोग्य आहेत.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 74 मध्ये असे नमूद केले आहे की जेव्हा एखादा करार उल्लंघनाच्या घटनेत भरावयाची रक्कम लादतो, तेव्हा न्यायालयाला ही रक्कम जास्त असल्याचे आढळल्याशिवाय ही रक्कम लिक्विडेटेड हानी मानली जाते.
- उदाहरण: इमारतीच्या बांधकामाच्या करारामध्ये कंत्राटदार पूर्ण होण्यास उशीर करणाऱ्या प्रत्येक दिवसासाठी ₹50,000 प्रतिदिन दंड आकारणारे कलम समाविष्ट असू शकते.

केस कायदा: फतेह चंद विरुद्ध बालकिशन दास (1963)

न्यायालयाने असे मानले की लिक्विडेटेड हानीचे कलम केवळ तेव्हाच लागू केले जाईल जेव्हा ते उल्लंघनामुळे झालेल्या वास्तविक नुकसानाचा वास्तविक पूर्व अंदाज असेल, दंड नाही.

4. नाममात्र नुकसान:

- जेव्हा उल्लंघन होते तेव्हा नाममात्र नुकसान भरपाई दिली जाते, परंतु फिर्यादीला कोणतेही वास्तविक नुकसान झाले नाही. नाममात्र नुकसानीचा उद्देश उल्लंघन ओळखणे हा आहे.
- उदाहरण: जर कराराचा भंग झाला असेल, परंतु उल्लंघन न करणारा पक्ष कोणतेही वास्तविक आर्थिक नुकसान दर्शवू शकत नाही, तरीही त्यांना नाममात्र नुकसान म्हणून एक लहान, प्रतीकात्मक रक्कम मिळू शकते.

© रेष्येअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

केस लॉ: टॅपेंडेन वि. रँडल (1951)

कराराचा भंग करूनही दावेदार कोणतेही आर्थिक नुकसान दाखवू शकला नाही तेव्हा न्यायालयाने नाममात्र नुकसान भरपाई दिली.

5. सर्व करार हे करार नाहीत - संबंधित केस कायदे आणि तरतुदींसह स्पष्टीकरण (विभाग 10 ते 30)

भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 2(h) नुसार, कराराची व्याख्या कायद्याद्वारे लागू करण्यायोग्य करार म्हणून केली जाते. याचा अर्थ असा होतो की प्रत्येक करार हा करार होत नाही. करार होण्यासाठी करारासाठी, काही कायदेशीर आवश्यकता पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

5.1 कराराचे आवश्यक घटक

- **ऑफर आणि स्वीकृती:** एका पक्षाने केलेली स्पष्ट ऑफर आणि दुसऱ्या पक्षाने ती ऑफर स्वीकारलेली असणे आवश्यक आहे.
- **कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याचा हेतू:** पक्षांना कायदेशीर बंधनकारक करारामध्ये प्रवेश करण्याचा हेतू असणे आवश्यक आहे. सामाजिक किंवा घरगुती करारांमध्ये असा हेतू नाही.
- **विचार:** करार कायदेशीर विचाराने समर्थित असणे आवश्यक आहे.
- **पक्षांची क्षमता:** पक्ष करार करण्यास सक्षम असणे आवश्यक आहे (म्हणजे, अल्पवयीन, मानसिकदृष्ट्या अक्षम किंवा कायद्याद्वारे अपात्र नाही).
- **विनामूल्य संमती:** पक्षांची संमती जबरदस्ती, अवाजवी प्रभाव, चुकीचे वर्णन किंवा फसवणूक यापासून मुक्त असणे आवश्यक आहे.
- **ऑब्जेक्टची कायदेशीरता:** कराराचा उद्देश कायदेशीर असणे आवश्यक आहे.

5.2 करार वि. करार

- **करार:** करार म्हणजे कोणतेही वचन किंवा वचनांचा संच जो एकमेकांचा विचार करतो. करार एक व्यापक संज्ञा आहे आणि त्यात करार तसेच गैर-करारात्मक व्यवस्था समाविष्ट आहेत.
- **करार:** करार हा करारांचा एक उपसंच असतो जो कायद्याद्वारे लागू करता येतो. जर करार कलम 10 आणि भारतीय करार कायद्याच्या इतर संबंधित तरतुदींमध्ये नमूद केलेल्या आवश्यकतांची पूर्तता करत असेल तरच तो करार होईल.

भारतीय करार कायदा, 1872 चे कलम 10:

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

"सर्व करार हे करार असतात जर ते पक्षांच्या मुक्त संमतीने, करार करण्यास सक्षम, कायदेशीर विचारासाठी आणि कायदेशीर वस्तुसह केले गेले असतील आणि याद्वारे स्पष्टपणे निरर्थक घोषित केले गेले नाहीत."

उदाहरण:

- चित्रपटासाठी जाण्यासाठी मित्रांमधील साधा हस्तांदोलन करार तयार करत नाही कारण कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याचा कोणताही हेतू नाही.
- दुसरीकडे, मालकी हस्तांतरित करण्याच्या उद्देशाने माल विकण्याचा लेखी करार, करार म्हणून पात्र ठरेल.

5.3 करारांचे प्रकार जे करार नाहीत

1. सामाजिक किंवा घरगुती करार:

- हे मित्र, कुटुंबातील सदस्य किंवा ओळखीच्या लोकांमध्ये दैनंदिन जीवनात केलेले करार आहेत. त्यांचा कायदेशीर हेतू नाही असे मानले जाते.

केस कायदा: बाल्फोर वि. बाल्फोर (1919)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की पतीने इंग्लंडमध्ये असताना पत्नीला पाठिंबा देण्याचे वचन कायदेशीररित्या बंधनकारक नाही कारण ही घरगुती व्यवस्था होती आणि कायदेशीर संबंध निर्माण करण्याच्या उद्देशाने केले गेले नाही.

2. विचारात न घेता करार:

- करार होण्यासाठी, तो कायदेशीर विचाराने समर्थित असणे आवश्यक आहे. भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 25 अंतर्गत विचाराशिवाय करार रद्दबातल ठरतो.
- उदाहरण: परतावा न देता एखाद्याला भेटवस्तू देण्याचे वचन अंमलात आणण्यायोग्य नाही कारण त्याचा विचार केला जात नाही.

केस कायदा: केएन सत्येंद्रन वि. केएन सत्यपालन (1998)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की विचारात न घेता केलेला करार कायदेशीररित्या लागू होऊ शकत नाही.

3. कायदेशीर बंधनकारक नसलेले करार:

© रेस्पेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- करार हे केवळ नैतिक बंधन असू शकते आणि कायदेशीररित्या लागू होणार नाही. कौटुंबिक बाबींमध्ये हे सामान्य आहेत.
- उदाहरण: कोणत्याही औपचारिक कराराशिवाय मित्रासाठी भेटवस्तू खरेदी करण्याचे वचन लागू केले जाणार नाही.

केस लॉ: मेरिट वि. मेरिट (1970)

या प्रकरणात पती-पत्नीमधील करार लागू करण्यायोग्य आहे की नाही यावर चर्चा करण्यात आली आणि न्यायालयाने असे मानले की विभक्त पक्षांमधील करार लागू करण्यायोग्य आहेत.

4. बेकायदेशीर वस्तू किंवा विचारासह करार:

- कराराचा उद्देश बेकायदेशीर असल्यास, करार रद्द होतो.
- भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 23 मध्ये असे नमूद केले आहे की जर एखादा करार बेकायदेशीर असेल तर तो रद्दबातल ठरतो.

केस कायदा: नभा सिंग विरुद्ध केसर सिंग (1936)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की चोरीच्या वस्तूच्या विक्रीसाठी केलेला करार रद्दबातल आहे.

6. ऑफर आणि त्याचे प्रकार, स्वीकृती, ऑफर आणि स्वीकृतीचे संप्रेषण, ऑफर रद्द करणे आणि स्वीकृती - संबंधित केस कायदांसह

6.1 ऑफर

ऑफर ही विशिष्ट अटींवर करार करण्याची इच्छा दर्शविणारी अभिव्यक्ती असते, जी त्या अटींना इतर पक्षाची संमती मिळविण्याच्या उद्देशाने केली जाते.

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 2(अ) मध्ये ऑफर (किंवा प्रस्ताव) अशी व्याख्या केली जाते, "जेव्हा एखादी व्यक्ती दुसऱ्याला अशा कृत्याला त्या दुसऱ्याची संमती मिळविण्याच्या उद्देशाने किंवा काहीही करण्याची इच्छा दर्शवते किंवा त्यापासून दूर राहते. त्याग."

ऑफरचे प्रकार :

1. एकतर्फी ऑफर:

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- एकपक्षीय ऑफर ही अशी आहे जिथे एक पक्ष दुसऱ्या पक्षाद्वारे केलेल्या कृतीच्या कामगिरीच्या बदल्यात वचन देतो.
- उदाहरण: हरवलेला कुत्रा शोधण्यासाठी बक्षिस देण्याचे वचन.

केस लॉ: कार्लिल वि. कार्बोलिक स्मोक बॉल कंपनी (1893)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की कंपनीच्या जाहिरातीने एकतर्फी ऑफर तयार केली होती, जी ग्राहकाने आवश्यक कृती (स्मोक बॉल वापरून) केली तेव्हा एक करार बनला.

2. द्विपक्षीय ऑफर:

- द्विपक्षीय ऑफर ही अशी असते जिथे एका वचनाची दुसऱ्या वचनासाठी देवाणघेवाण केली जाते. दोन्ही पक्ष अटींनी बांधील आहेत.
- उदाहरण: वस्तूच्या विक्रीसाठीचा करार जेथे खरेदीदार विशिष्ट किंमत देण्याचे वचन देतो आणि विक्रेता वस्तू वितरीत करण्याचे वचन देतो.

3. एक्सप्रेस ऑफर:

- तोंडी किंवा लिखित स्वरूपात स्पष्ट आणि स्पष्ट शब्दांत दिलेली ऑफर.
- उदाहरण: ₹५ लाखात कार विकण्याची लेखी ऑफर.

4. निहित ऑफर:

- शब्दांऐवजी कृती किंवा आचरणाद्वारे केलेली ऑफर.
- उदाहरण: सार्वजनिक वाहतूक वाहनात प्रवेश करताना प्रवासी भाडे देण्याची ऑफर देतो.

5. विशिष्ट ऑफर:

- विशिष्ट व्यक्ती किंवा लोकांच्या गटाला दिलेली ऑफर.
- उदाहरण: एखादी कंपनी विशिष्ट खरेदीदाराला वस्तू विकण्याची ऑफर देते.

6. सामान्य ऑफर:

- सामान्य जनतेला किंवा मोठ्या गटाला दिलेली ऑफर.

© रेस्पेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- उदाहरण: हरवलेल्या वस्तू परत करण्यासाठी बक्षीस सूचना.

6.2 स्वीकृती

स्वीकृती ही ऑफर करणाऱ्याने केलेल्या ऑफरच्या अटींना संमतीची अभिव्यक्ती आहे.

- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 2(b) मध्ये स्वीकृतीची व्याख्या अशी केली आहे की, "ज्या व्यक्तीला हा प्रस्ताव देण्यात आला आहे, तेव्हा तो प्रस्ताव स्वीकारला गेला असे म्हटले जाते."

स्वीकृती आवश्यक:

1. **बिनशर्त स्वीकृती:** स्वीकृती निरपेक्ष आणि अयोग्य असणे आवश्यक आहे. सशर्त स्वीकृती ही काउंटर ऑफर मानली जाते .

केस लॉ: हाइड वि. रेंच (1840)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की प्रति-ऑफर मूळ ऑफर समाप्त करते.

2. **स्वीकृतीचे संप्रेषण:** स्वीकृती ऑफरकर्त्याला कळविली जाणे आवश्यक आहे. गप्प बसणे किंवा प्रतिसाद न देणे हे मान्य करण्यासारखे नाही.

केस लॉ: फेल्टहाऊस वि. बिंडले (1862)

या प्रकरणात, न्यायालयाने म्हटले आहे की, मौन हे मान्य करण्यासारखे नाही.

3. **विहित पद्धतीने स्वीकृती:** ऑफरकर्त्याने स्वीकृतीची पद्धत निर्दिष्ट केली असल्यास, स्वीकृती वैध होण्यासाठी ऑफरकर्त्याने त्या पद्धतीने स्वीकार करणे आवश्यक आहे.

- उदाहरण: ऑफर करणाऱ्याने ईमेलद्वारे स्वीकृती मागितल्यास, ऑफर करणाऱ्याने ईमेलद्वारे स्वीकृती कळवणे आवश्यक आहे.

4. **वेळेवर स्वीकृती:** ऑफरमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या वेळेच्या आत किंवा वेळेचा उल्लेख नसल्यास वाजवी वेळेत स्वीकृती करणे आवश्यक आहे.

6.3 ऑफर आणि स्वीकृतीचा संवाद

1. ऑफरचे संप्रेषण: जेव्हा ऑफर करण्याचा ऑफर करण्याचा उद्देश ऑफर करणाऱ्याला कळविला जातो तेव्हा ऑफर संप्रेषित केली जाते.

केस लॉ: रॅम्सगेट व्हिक्टोरिया हॉटेल वि. मॉटेफिओर (1866)

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

या प्रकरणात, कोर्टाने निर्णय दिला की ऑफर देणाऱ्याला कळवले जात नाही तोपर्यंत ऑफर वैध नाही.

- स्वीकृतीचे संप्रेषण: ऑफरकर्त्याला संप्रेषण केल्यावर स्वीकृती प्रभावी असते. हे निहित किंवा अनुमानित केले जाऊ शकत नाही.
 - उदाहरण: स्वीकृती पत्र पाठवल्यावर संप्रेषित केले गेले असे मानले जाते, जर ऑफरकर्त्याने संप्रेषणाची कोणतीही विशिष्ट पद्धत निर्दिष्ट केली नाही.

केस लॉ: हेन्रॉन वि. फ्रेझर (1892)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की पत्र पोस्ट केल्यावर स्वीकृती पूर्ण होते, जोपर्यंत ऑफरकर्ता संप्रेषणाची वैकल्पिक पद्धत निर्दिष्ट करत नाही.

6.4 ऑफर आणि स्वीकृती रद्द करणे

- ऑफर रद्द करणे:
 - ऑफर स्वीकारण्यापूर्वी ऑफरकर्त्याद्वारे कधीही रद्द केली जाऊ शकते.
 - भारतीय करार कायद्याच्या कलम 5 मध्ये असे नमूद केले आहे की ऑफर स्वीकारण्यापूर्वी ऑफर देणाऱ्याद्वारे ती रद्द केली जाऊ शकते, जर ऑफर रद्द करणे ऑफर करणाऱ्याला कळवले गेले असेल.

केस कायदा: पायने वि. केव्ह (१७८९)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की ऑफर स्वीकारण्यापूर्वी कधीही रद्द केली जाऊ शकते.

- स्वीकृती रद्द करणे:
 - एकदा स्वीकृती कळविल्यानंतर, ती रद्द केली जाऊ शकत नाही.
 - भारतीय करार कायद्याच्या कलम 7 मध्ये अशी तरतूद आहे की स्वीकृती निरपेक्ष आणि निःसंदिग्ध असणे आवश्यक आहे. एकदा संवाद साधला की ते बंधनकारक होते.

केस कायदा: डंकन वि. एलएम लिमिटेड (1941)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की एकदा ऑफर स्वीकारली की ती मागे घेतली जाऊ शकत नाही.

© रेस्पेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

7. विनामूल्य संमती - स्पष्टीकरण आणि संबंधित केस कायदे

वैध कराराच्या निर्मितीसाठी मोफत संमती हा एक आवश्यक घटक आहे.

भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 14 नुसार, "जबजबाब, अवाजवी प्रभाव, फसवणूक, चुकीचे वर्णन किंवा चुकीमुळे होत नाही तेव्हा संमती मुक्त असल्याचे म्हटले जाते."

म्हणून, करार होण्यासाठी, पक्षांची संमती विनामूल्य आणि वास्तविक असणे आवश्यक आहे.

7.1 मुक्त संमतीवर परिणाम करणारे घटकांचे प्रकार:

खालील घटक पक्षांच्या मुक्त संमतीवर परिणाम करू शकतात:

1. जबरदस्ती (कलम 15):

- त्यांच्या इच्छेविरुद्ध करार करण्यास भाग पाडण्यासाठी बळजबरीने किंवा धमक्यांचा वापर करणे समाविष्ट आहे. जबरदस्ती शारीरिक किंवा भावनिक असू शकते.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 15 मध्ये बळजबरीची व्याख्या " भारतीय दंड संहितेद्वारे निषिद्ध केलेले कोणतेही कृत्य करण्याची किंवा धमकी देणे किंवा कोणत्याही व्यक्तीच्या पूर्वग्रहासाठी कोणतीही मालमत्ता बेकायदेशीरपणे ताब्यात घेणे किंवा ताब्यात ठेवण्याची धमकी देणे" अशी व्याख्या करते.

केस कायदा: केदार नाथ विरुद्ध गौरी शंकर (1917)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की धमकी किंवा बळजबरी अंतर्गत केलेला कोणताही करार जबरदस्ती पक्षांच्या पर्यायावर रद्द करता येईल.

- उदाहरण: एखाद्या व्यक्तीला शारीरिक हिंसाचाराच्या धमकीखाली करारावर स्वाक्षरी करण्यास भाग पाडले असल्यास, त्यांची संमती विनामूल्य नाही आणि करार रद्द करण्यायोग्य असेल.

2. अनुचित प्रभाव (कलम 16):

- कलम 16 अनुचित प्रभाव परिभाषित करते जेव्हा एक पक्ष त्यांच्या संबंधांमुळे किंवा वर्चस्वाच्या स्थितीमुळे दुसऱ्यावर दबाव आणतो, ज्यामुळे प्रभावित पक्ष करारामध्ये प्रवेश करतो. हे सक्तीने आवश्यक नाही, परंतु हेराफेरी किंवा अयोग्य दबावाद्वारे.

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- असे घडते जेव्हा एका पक्षाचा दुसऱ्यावर विश्वास किंवा अधिकाराचा संबंध असतो आणि ते दुसऱ्या पक्षाला करारास सहमती देण्यासाठी त्यांच्या पदाचा गैरवापर करतात.

केस कायदा: रघुनंदन विरुद्ध शंकर (1941)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की विश्वास किंवा अधिकाराच्या स्थितीत असलेल्या व्यक्तीने अवाजवी प्रभावाखाली केलेला करार रद्द करता येणार नाही.

- उदाहरण: वडील आणि त्याच्या अल्पवयीन मुलामध्ये झालेला कर्ज करार, जेथे वडिलांचा अवाजवी प्रभाव पडतो, तो मुलाद्वारे रद्द केला जाऊ शकतो.

3. फसवणूक (कलम 17):

- फसवणुकीत फसवणूक किंवा चुकीचे वर्णन करणे समाविष्ट असते, जेथे एक पक्ष दुसऱ्या पक्षाला करार करण्यास प्रवृत्त करण्यासाठी हेतुपुरस्सर खोटे विधान करतो.
- भारतीय करार कायद्याच्या कलम 17 मध्ये फसवणूक म्हणजे "अयोग्य फायदा मिळवण्याच्या किंवा दुसऱ्या पक्षाचे नुकसान करण्याच्या हेतूने अप्रामाणिकपणाचे किंवा फसवणुकीचे कोणतेही कृत्य" अशी व्याख्या करते.

केस लॉ: डेरी वि. पीक (1889)

या प्रकरणात, हाऊस ऑफ लॉर्ड्सने असे मानले की फसवणुकीसाठी हेतुपुरस्सर चुकीचे विधान करणे किंवा तथ्ये जाणूनबुजून लपवणे आवश्यक आहे.

- उदाहरण: जर विक्रेता जाणूनबुजून एखाद्या खरेदीदाराला सदोष वस्तू विकत असेल तर त्याचे दोष उघड न करता, फसवणुकीच्या आधारावर खरेदीदाराद्वारे करार रद्द करता येणार नाही.

4. चुकीचे चित्रण (कलम 18):

- जेव्हा एक पक्ष तथ्याचे खोटे विधान करतो तेव्हा चुकीचे वर्णन होते, ज्यामुळे दुसऱ्या पक्षाला त्या चुकीच्या माहितीवर आधारित करार तयार होतो. फसवणुकीतील महत्त्वाचा फरक असा आहे की चुकीचे सादरीकरण हे विशेषतः अनावधानाने केले जाते.
- कलम 18 चुकीचे निवेदन करणे हे दुसऱ्या पक्षाची फसवणूक करण्याच्या हेतूने केलेले खोटे विधान म्हणून परिभाषित करते, परंतु वैयक्तिक फायदा मिळवण्याच्या हेतूशिवाय.

© रेषेअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

केस लॉ: लीफ वि. इंटरनॅशनल गॅलरी (1950)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की चुकीच्या माहितीवर आधारित केलेला करार (अजूनही) रद्द करता येऊ शकतो.

- उदाहरण: जर कोणी पेंटिंग विकत असेल, ती मूळ असल्याचा दावा करून, ती एक प्रत आहे हे जाणून घेतल्याशिवाय, चुकीच्या सादरीकरणामुळे करार रद्द होऊ शकतो.

5. चूक (कलम 20-22):

- कराराच्या विषयाबद्दल चुकीच्या विश्वासावर आधारित करारामध्ये प्रवेश करतो तेव्हा चूक होते.
 - कलम 20 चूक एकतर *द्विपक्षीय चूक* (दोन्ही पक्ष समान चूक करतात) किंवा *एकतर्फी चूक* (फक्त एक पक्ष चूक करतो) म्हणून परिभाषित करते.
- वस्तुस्थितीच्या परस्पर चुकीच्या अंतर्गत केलेला करार रद्द करण्यायोग्य आहे.

केस लॉ: रॅफल्स वि. विचेलहॉस (1864)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की जर दोन्ही पक्षांनी कराराच्या विषयाबद्दल चूक केली तर ती रद्द केली जाऊ शकते.

- उदाहरण: जर दोन पक्षांनी विशिष्ट प्रकारचे उत्पादन खरेदी आणि विक्री करण्यासाठी करार केला, परंतु दोघांना चुकून ते उपलब्ध आहे असे वाटत असेल, तर परस्पर चुकीमुळे करार रद्द होऊ शकतो.

7.2 निष्कर्ष

वैध कराराच्या निर्मितीसाठी विनामूल्य संमती आवश्यक आहे. बळजबरी, अवाजवी प्रभाव, फसवणूक, चुकीचे सादरीकरण किंवा चुकीच्या माध्यमातून संमती प्राप्त झाल्यास, ज्या पक्षाच्या संमतीवर परिणाम झाला होता त्यांच्या पर्यायावर करार रद्द करता येणार नाही.

8. कोणताही विचार नाही, करार नाही - स्पष्टीकरण, अपवाद आणि संबंधित केस कायदे

भारतीय करार कायदा, 1872 च्या कलम 25 मध्ये असे नमूद केले आहे की "विचार न करता केलेला करार रद्दबातल ठरतो, जोपर्यंत तो लेखी आणि नोंदणीकृत नसतो, किंवा वेळ-प्रतिबंधित कर्ज भरण्याचे वचन दिलेले नसते."

हा नियम सूचित करतो की करार वैध होण्यासाठी, त्यास कायदेशीर विचाराने समर्थन दिले पाहिजे. विचार करणे म्हणजे मूल्याच्या एखाद्या गोष्टीचा संदर्भ, जे पैसे, वस्तू किंवा सेवांच्या रूपात असू शकते.

8.1 कोणताही विचार नाही, करार नाही

सामान्य तत्व असे आहे की कलम 25 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे विचार न करता केलेला करार अंमलात आणण्यायोग्य नाही. हे असे आहे कारण विचार करणे हा कराराचा एक महत्त्वाचा पैलू आहे - ते दिलेल्या वचनासाठी दिलेली किंमत दर्शवते. कोणताही विचार न केल्यास, कायदा कराराला वैध मानत नाही.

8.2 नियमाला अपवाद

"विचार नाही, करार नाही" या नियमाला काही अपवाद आहेत, जेथे विचारात नसतानाही कराराची अंमलबजावणी करता येऊ शकते:

1. नैसर्गिक प्रेम आणि आपुलकी (विभाग 25):

- जवळच्या नातेसंबंधात उभ्या असलेल्या पक्षांमधील नैसर्गिक प्रेम आणि आपुलकीतून एखादा करार केला गेला असेल, तर तो विचारात न घेता लागू होऊ शकतो.
- उदाहरण: एक वडील आपल्या मुलाला प्रेम आणि आपुलकीने पैसे देण्याचे वचन देतात. कोणताही विचार केला जात नसला तरी हे वचन अंमलात आणण्यायोग्य आहे.

केस कायदा: केदार नाथ विरुद्ध गौरी शंकर (1917)

जवळच्या नातेवाईकांमधील नैसर्गिक प्रेम आणि स्नेहातून झालेला करार विचारात न घेता वैध आहे, असे न्यायालयाने म्हटले आहे.

2. वेळ-प्रतिबंधित कर्ज भरण्याचे वचन (कलम 25):

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

- कालबद्ध कर्ज फेडण्यासाठी दिलेले वचन (म्हणजे, कर्जदारावर खटला भरण्याची मर्यादा कालबाह्य झाली आहे) कोणताही नवीन विचार नसला तरीही अंमलबजावणी करण्यायोग्य असू शकते.
- उदाहरण: जर कर्जदाराने मर्यादा कालबाह्य झाल्यानंतर कर्ज भरण्याचे वचन दिले, तर असे वचन कलम 25 अंतर्गत लागू केले जाऊ शकते.

केस कायदा: चिदंबरम वि. अम्मल (1916)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की वेळ-प्रतिबंधित कर्ज देण्याचे वचन लिखित स्वरूपात असले तरीही, विचारात न घेता लागू करण्यायोग्य आहे.

3. पूर्ण भेटवस्तू (निःशुल्क वचने):

- जर भेटवस्तू देण्याचे वचन दिले गेले असेल आणि भेट आधीच पूर्ण झाली असेल (म्हणजे, वितरित केली असेल), तर अशा कराराची अंमलबजावणी करण्यायोग्य विचार करणे आवश्यक नाही.

केस कायदा: हॅमर वि. सिडवे (१८९१)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की दुसऱ्याच्या फायद्यासाठी दिलेले वचन, अगदी विचारात न घेता, जेव्हा पूर्ण कायदा किंवा फायद्याचा समावेश असेल तेव्हा ते लागू करण्यायोग्य आहे.

4. हमी करार (कलम १२७):

- हमी करारासाठी हमीदाराला बांधून ठेवण्यासाठी विचार करणे आवश्यक आहे, परंतु विचारात मुख्य कर्जदाराने दिलेले वचन असू शकते. अशा प्रकारे, काही प्रकरणांमध्ये, कर्जदाराकडून थेट विचार न करता हमी लागू करता येऊ शकते.
- उदाहरण: एखादी व्यक्ती दुसऱ्या व्यक्तीने घेतलेल्या कर्जाची हमी देण्यास सहमत असू शकते आणि गॅरंटरच्या वचनाचा विचार हा कर्जाचा लाभ किंवा प्रवेश असू शकतो.

केस कायदा: विद्याधर वि. मे. शाम रतन दास (1993)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असा निर्णय दिला की हमी करारांना कर्जदाराकडून नेहमीच नवीन विचार करण्याची आवश्यकता नसते.

© रेष्येअर अकादमी - कॉन्ट्रॅक्ट कायदा - 1
शेवटच्या मिनिटातील पुनरावृत्ती नोट्स

8.3 नियम आणि अपवाद स्पष्ट करणारे केस कायदे

1. भारतीय करार कायदा, कलम 25 (सामान्य नियम) – आधीच चर्चा केल्याप्रमाणे, विचार न करता केलेला करार निरर्थक आहे.

केस कायदा: बाल्फोर वि. बाल्फोर (1919)

या प्रकरणात, न्यायालयाने निर्णय दिला की पती-पत्नीमध्ये (विचार न करता) केलेला घरगुती करार कायद्याने लागू केला जाऊ शकत नाही.

2. प्रेम आणि आपुलकी अपवाद:

केस लॉ: एसएन रॉय विरुद्ध जेके रॉय (1936)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे मानले की कुटुंबातील एका सदस्याने दुसऱ्याला दिलेले वचन, नैसर्गिक प्रेम आणि आपुलकीवर आधारित, अंमलबजावणी करण्यायोग्य आहे.

3. वेळ-प्रतिबंधित कर्ज अपवाद:

केस कायदा: रघुनंदन विरुद्ध सीताराम (1918)

या प्रकरणात, न्यायालयाने असे धरले की, वेळ-प्रतिबंधित कर्ज देण्याचे वचन लिखित स्वरूपात दिले असल्यास, त्यावर कोणताही नवीन विचार केला गेला नसला तरी त्याची अंमलबजावणी करता येईल.

